

*HODOSSI Sándor*¹:

**Siba Balázs, Szabóné László Lilla, Pángyánszki Ágnes (szerk.):
Együtt a hit útján (gyülekezetpedagógiai kézikönyv), Kálvin Kiadó,
Budapest, 2019. ISBN 978-963-558-428-4, 399 oldal**

Minden gyülekezet különböző korú, élethelyzetű, a hitbeli érettség különböző fokán álló tagokból áll, akik eltérő vallási szocializációs folyamatokon mentek keresztül. Ugyanakkor ezek a nagyon különböző emberek mégis egy közösséget alkotnak Krisztusban. A gyülekezetpedagógia annak elméleti és gyakorlati kérdéseivel foglalkozik, hogy miként szolgálhatja a hitbeli növekedést a gyülekezetek különböző korosztályokhoz tartozó közösségeiben folyó sokféle tanulási-tanítási tevékenység. Találkozunk olyan véleményekkel is, hogy a tanulás helye elsősorban az iskola. Az egyház azért áldoz sok energiát, pénzt iskolarendszere bővítésére, a hittanoktatás megszervezésére, hogy az egyházi iskolákban, valamint a hittanórákon megszerzett ismeretek,

---

¹ Főiskolai docens, Debreceni Református Hittudományi Egyetem, Debrecen; e-mail: hodossi.sandor@drhe.hu.

pozitív tapasztalatok elvezessenek a gyülekezetekbe. Az elmúlt évek magyarországi tapasztalatai alapján megállapítható, hogy ez közel sem ilyen egyszerű. Sem az egyházi iskolahálózat folyamatos bővülése, sem pedig a kötelezően választható hit- és erkölcsstan tantárgy bevezetése nem eredményezte az evangéliumra éhes fiatalok tömegeinek megjelenését a gyülekezetekben. A túlnyomó többségükben szekuláris családokból érkező hittanosok lelkében a kötelezően választható heti kétszeri hittanórák nem hoznak gyökeres változást. „A keresztyén nevelés és hitbeli növekedés első számú színtere tehát a gyülekezet lett” – olvashatjuk a könyv bevezető fejezetében. A tanulás gyülekezetköz-pontú megközelítése kitágítja a tanulás fogalmát. Nem korlátozódik a formális, iskola-rendszerű ismeretszerzésre, életkori megkötések nélkül foglalja magába a nem formális, valamint az informális tanulás sokféle formáját is. Így tehát nem csupán a köznevelési rendszer különböző fokozatain tanuló diákok, de valamennyi generáció részese a gyülekezetben folyó sokféle pedagógiai tevékenységnek az élethosszig tartó tanulás jegyében. Ez a kiindulópontja az evangélikus-református ökumenikus együttműködéssel létrejött első magyar kiadású gyülekezetpedagógiai kézikönyvnek.

A Kálvin Kiadó gondozásában 2019-ben megjelent kötet műfaja kézikönyv, tehát a gyülekezetpedagógia elméletének és gyakorlatának rendszerező összefoglalását vállalja. A szerkesztők az előszóban meghatározzák, hogy az olvasók mely csoportjainak figyelmére számítanak különösképpen. Várakozásaik szerint egyrészt a hittudományi egyetemek hallgatói, másrészt a gyülekezetek vezetői, lelkeszi és világi munkatársai forgathatják leginkább haszonnal a könyvet, amely szemináriumi foglalkozásokon túl akár gyülekezeti bibliaórák vezérfonala is lehet.

A 13 tanulmányt tartalmazó kötet két bevezető fejezettel indít. Az első Németh Dávid írása (*Mi a gyülekezetpedagógia?*), amely abból indul ki, hogy a keresztyén hit megélésének természetes közege a gyülekezet. A gyülekezetben olyan emberek alkotnak közösséget, akik életük eseményeit az Istennel való kapcsolat perspektívájából értékelik. A fejezet végigvezet a gyülekezetpedagógia „fejlődéstörténetén”, megkülönböztetve a valláspedagógia két részterületét: az iskolai hitoktatás elméleti és módszertani kérdéseivel foglalkozó vallásdidaktikát, valamint a gyülekezetpedagógiát. A könyv szerkesztői által jegyzett másik bevezető fejezet *A gyülekezetpedagógia mai kihívásai* címet viseli. A különböző fejlődésselméletek adják a bázisát annak az áttekintésnek, amely az egyes életszakaszokat bemutató fejezetekben részletesen kifejtésre kerülnek: Kohlberg erkölcsi ítéletalkotás fejlődéséről, Oser-Gmünder a vallási ítéletalkotás fokozatairól szóló elmélete, Erikson pszichoszociális

fejlődésmélete, valamint Fowlernek a hit fejlődésének fokozatairól szóló munkája. Ebben a fejezetben kerül tárgyalásra a posztmodern kor jellemzése, amely a jelen katechézisének kontextusát adja, valamint a digitális világ térhódításának egyházi életre gyakorolt következményeinek áttekintése. Ezzel is jelezve, hogy a szerkesztők törekedtek az elméleti ismeretek és a gyakorlat bemutatása közti egyensúlyra. A bevezető egységet az egyes korosztályok tanításának lehetőségeit bemutató, életkori ciklusok szerint szerveződő tíz fejezet követi. Jellegzetessége a könyvnek, hogy legtöbb esetben egy-egy református és evangélikus szerző dolgozta ki a fejezeteket, így mindkét egyház tapasztalatai megjelennek a szövegekben. Az elmélet és gyakorlat egyensúlya ezekben a fejezetekben is megfigyelhető. Az egyes korosztályok fejlődéslelektani és valláspszichológiai jellegzetességeinek ismertetése mellett a gyakorlatban bevált kezdeményezések bemutatása, az anyag feldolgozását segítő kérdések, idézetek, valamint bőséges bibliográfia is szerepel az egyes tanulmányokban.

Az életciklusok szerinti áttekintés a *Kisgyermek a családban* című fejezettel kezdődik, amely Kodácsy-Simon Eszter és Szabóné László Lilla munkája. Ez a fejezet a születést megelőző magzati időszakról az óvodás korig mutatja be a bővülő családok közösségbe kapcsolódásának, vagy éppen a közösségben való megtartásának gyülekezeti lehetőségeit. Indokolt az életkorok szerinti áttekintést ennél a korosztálynál indítani, hiszen így lesz teljes a születéstől a halálig tartó út bemutatása. Ebben a kezdeti időszakban az implicit vallásos nevelés, a vallással kapcsolatos szülői-családi attitűdök szerepe a meghatározó a gyermek számára. A következő életszakasz a 4–7 éves korra esik. Ezt mutatja be az *Óvodáskorú gyermekek katekézise a gyülekezetben és az óvodában* című fejezet, amelyet Kovács Barbara Luca és Mátrai Marianna írtak. Ebben az életszakaszban nehéz lenne túlbecsülni a felnőttektől hallott történetek szerepét. A fejezet ezért gyakorlati szempontokat és konkrét tanácsokat ad az óvodások számára alkalmas történetek kiválasztásához, magában foglalja a történetmondás arany szabályait, valamint gyakori hibáit is. Foglalkozik az imádság és éneklés óvodások életében betöltött szerepével, valamint az egyházi óvodákban folyó nevelés jellegzetességeivel. A gyülekezet és óvoda kapcsolata nem csupán az óvodások és családjaik jelenlétét feltételezi a közösségben, de az óvodapedagógusok lelkigondozása és óvodafenntartó gyülekezetek esetében továbbképzésük megszervezése is gyülekezeti feladat. A kisiskolás kor világával foglalkozik a *7–12 éves gyermekek a gyülekezetben* című fejezet. A kisiskolás gyermek legfontosabb tevékenysége a tanulás. Ez azonban nem csupán a formális oktatásban való részvételt jelenti. Magában foglalja

mindazokat a tapasztalatokat, amelyeket a világban szerez, magatartásmintákat, amelyeket a felnőttektől tanul el. Elsősorban otthon a családban, emellett azonban minden olyan közegben, ahol gyakran megfordul. Így az iskolában, vagy éppen a gyülekezetben is. Baráti családok felnőtt tagjaira, vagy éppen gyermekistentiszteleten a katechétára figyelve, nyári napközis táborban, bibliakörök családi kirándulásain. Ezek a tapasztalatok sokszor mélyebb nyomot hagynak bennük, mint a hittanóra kognitív információi. Ezzel a korosztállyal a katechetikai tárgyú művek sokasága foglalkozik, túlnyomó többségük az iskolai hitoktatás szemszögéből. Szászi Andrea és Zimányi Noémi azt a feladatot vállalták, hogy a gyülekezetek tanító alkalmainak tartalmi és formai sokszínűségét mutassák be. A serdülőkor viharai nagy hullámokat vetnek a családok életében. A gyülekezet támogató közege segíthet, hogy ezek a viharok ne váljanak pusztítóvá. Elsősorban a gyülekezeti táborokban kialakuló erős kortárs kötődések, az ifjúsági csoportok megtartó, identitást erősítő szerepe adhat komoly segítséget a családok számára. A Bölcsföldiné Türk Emese és Kerekes Szabolcs által írt fejezet (*Serdülők a gyülekezetben*) a korosztály fejlődéslélektani jellemzőinek ismertetésén túl felsorolja azokat a gyülekezeti alkalmakat és korosztálysPECIFIKUS témákat is, amelyek a serdülők számára vonzóak lehetnek. A szerkesztők külön fejezetet szántak a konfirmáció kérdéskörének *A pubertáskor lélektani folyamatai és a konfirmáció* címmel (Hézszer Gábor és Thoma László). A konfirmáció, mint átmeneti rítus értelmezése, valamint a korosztályi jellemzők bemutatása mellett a fejezet izgalmas része, amely a konfirmandus csoport jellegét, céljait, vezetési módszereit mutatja be. Miklya Luzsányi Mónika és Szénási Lilla munkája a *Kamaszokkal az iskolában és a gyülekezetben* című tanulmány, amely a 16–18 évesek gyülekezetbe való integrálásának, illetve közösségben való megtartásának lehetőségeit veszi sorra. A korcsoport életfeladataiból kiindulva (felnőtt identitás megtalálása, valahová tartozás igénye, pár és pályaválasztás kérdései) mutatják be a szerzők a gyülekezet, illetve a közegyház által kínált lehetőségeket az ifjúsági csoporttól az olyan keresztyén fesztiválokig, mint a *Csillagpont* vagy a *Szélrózsa*.

A huszonéves korosztályhoz érve az életkori áttekintés kilép a köznevelés világából, és a „kezdődő felnőttkorhoz” érkezik. A Szabó András és Püske Dániel által jegyzett fejezet *Fiatalfelnőttek a gyülekezetben* címet kapta. A korszakra jellemző spirituális útkezesés gyakran összefüggésbe hozható az individuális, egyházhoz nem kötött vallásosság erősödésével. Vallásszociológiai tanulmányok sora, mint például a 2000 óta négyévente

ismétlődő hazai ifjúságkutatások, kimutatták az egyházhoz kötött vallásosság térvészését a 14–29 éves korosztályban. A gyülekezet elsősorban a felnőtt identitás megszilárdulását segítő személyes és kiscsoportos beszélgetésekkel tudja a huszonévesek önismeretének és istenismeretének fejlődését szolgálni. A kötet 10. fejezetének témája *A harmadik évtized életkérdései és a kisgyerekes szülők katekézise*. Az otthonteremtés, szülővé válás, a karrierépítés ideje érkezik el az élet harmadik évtizedében. Legkésőbb ebben az évtizedben meg kell hozni a felnőtt kor évtizedekre kiható nagy döntéseit. Az iskolai külső motiváló tényezők után a felnőttek tanulásában sokkal nagyobb szerepet játszik a belső motiváció. A felnőttek azokon a képzéseken vesznek részt szívesen, amelyek során elsajátított ismereteket, készségeket a mindennapi életükben hasznosítani tudják. A családalapítás körüli időszakban a párkapcsolati képzések, a csoportos jegyesoktatás, majd a fiatal házások köre jelenthet erős kapcsolódást a gyülekezethez. Az újdonsült szülők újfajta családi szerepben találják magukat. Sokféle tanácsot kapnak, de a döntéseket nekik kell meghozniuk arról, hogyan nevelik gyermeküket, gyermekeiket. Ehhez adhat felbecsülhetetlen értékű, a hétköznapiakat megkönnyítő segítséget a kismamakör, valamint a kisgyerekek köre, ahol hasonló élethelyzetben lévő fiatalok tapasztalatai segítenek tovább nemcsak a szülői, családi szerepekbe való belenövés, hanem a hit útján is. A fejezet szerzői a kötet két szerkesztője, Pángyánszki Ágnes és Siba Balázs. *A középkorúak nemzedéke* az élet leghosszabb szakaszában jár. A 35 és 65 év közötti korosztály fejlődéslelektani, gyülekezetpedagógiai jellemzését Fodorné Ablonczy Margit és Sefcsik Zoltán végezte el. Látzólag eseménytelen, ám valójában annál fontosabb belső történésekkel teli időszak ez. A sokféle belső, külső, szociális változás közepette a megújult és elmélyülő kapcsolat Istennel, a „második naivitás” megélésének ideje érkezik el az élet közepéhez érve. A kapcsolatok átrendeződése, a családi szerepek változásai jellemzik ezeket az évtizedeket. Az élet utolsó szakaszát Gál Judit és Johann Gyula mutatja be az *Időskor, az újrafogalmazott kérdések ideje* című fejezetben. Az időskor a veszteségek, a fogyatkozó életerő, ugyanakkor a mélyülő spiritualitás ideje. Az öregedés kezdetben láthatatlan folyamata egyszer csak nagyon is nyilvánvalóvá lesz – az idősödő ember külső megjelenésében csakúgy, mint a családi és szociális szerepeinek átrendeződésében. Ebben a folyamatban kitüntetett szerepet játszik az aktív munkával töltött évtizedeket lezáró nyugdíjba vonulás.

A kötet összefoglaló, záró tanulmányát Szabó Lajos írta. Címe: *Tanítvánnyá tétel*. A szerző megállapítja, hogy egyházainkban egyaránt találkozunk fogyatkozó, erőtlenedő

gyülekezetekkel csakúgy, mint építkező, folyamatosan erősödő közösségekkel. A gyülekezetpedagógiai munka célja minden esetben a tanítvánnyá tétel segítése. Ennek része a tanítványi létre való felkészítés, majd a folyamatos megerősítés. Eredménye pedig a gyülekezet létszámában és hitbeli elköteleződésében való növekedés lehet.

Gyülekezetpedagógiai kézikönyv megjelentetése Magyarországon úttörő vállalkozás. Valódi jelentősége ma még nehezen felbecsülhető, hiszen sok múlik azon, mennyire fogja tudni segíteni az egyes gyülekezetekben folyó gyülekezetpedagógiai tevékenység egységes rendszerben való kezelését, illetve mennyire hasznosulnak majd helyi gyülekezetekben a kötetben szereplő ötletek, jó gyakorlatok. A tudományos felismerések és a gyakorlat egyensúlyára való törekvés fejeződik ki abban, hogy a könyv szerzői között vannak elméleti szakemberek, valamint az adott korosztályokkal a gyakorlatban foglalkozó református és evangélikus teológusok, valláspedagógusok is. Összességében megállapítható, hogy a gyülekezetpedagógiai kézikönyv a mindennapi gyakorlatot és a teológiai képzést egyaránt segíti. Szemléletformáló áttekintés a különböző korosztályok gyülekezeti kontextusban megvalósuló tanítási-tanulási tevékenységéről. Érdekes olvasmány és hasznos segítség a mindennapok gyülekezetpedagógiai munkájában.